

I. AȘEZAREA GEOGRAFICĂ

Satul Sinnicolau Român¹ (com. Cefa) este așezat în partea vestică a județului Bihor, pe terasa care marchează limita dintre Cîmpia înaltă și Cîmpia joasă, din nordul Cîmpiei Române Vestice. Face parte din salba de sate românești întinse și bogate situate la marginea cîmpiei înalte, între Salonta, la sud de Oradea, iar la nord: Homorog, Inand, Cefa, Sinnicolau Român, Roit, Toboliu și Girișul de Criș. Mai spre vest, spre granița de stat dintre România și Ungaria se mai află un șir de sate românești, situate însă în cîmpia joasă: Mădăraș, Mărtihaz, Atcaș și Cheresig.

Stațiunea arheologică de la Sinnicolau Român, în care au fost efectuate săpăturile din anul 1982, se află la locul numit de localnici „Ier”, ce se întinde de o parte și de alta a drumului asfaltat dintre satele Berechiu și Sinnicolau Român, imediat ce treci peste podul de beton de peste piriul „Ier”, ce desparte hotarele celor două sate. Valea Ier (de fapt o ierugă iumlăstănată, de la care îi vine și numele) se alimentează cu apă dintr-un piriu ce curge pe direcția est-vest dinspre satul Leș și se varsă în canalul colector (pe direcția nord-sud) care, la rîndul său, colectează apele din zonă și unește cele două Crișuri — Crișul Repede și Crișul Negru. Aceasta în anii ploioși. În anii cu precipitații normale sau secetoși, valea Ierului și mlaștina se alimentează cu apă din izvoarele de apă dintre Berechiu și Sinnicolau Român. Sint izvoare de terasă (subliniem că aici e limita dintre cîmpia înaltă și cîmpia joasă) cu apă potabilă, mezotermală, cu debit deosebit de bogat și constant. Apa nu îngheață niciodată, fiind mezotermală. În spre est, pe terasa cîmpiei înalte se întind soluri brune, urmașe ale unor întinse păduri, din care se mai zăresc pileuri în zona satelor Berechiu, Ineu sau Cefa. Spre vest, în hotarul Sinnicolaului Român, respectiv a celorlalte sate amintite mai sus, se întind soluri negre, de cernoziom, deosebit de fertile. Zona în partea unde este situată stațiunea și unde este situat în

prezent satul Sinnicolau Român nu a fost și nici nu este inundabilă. Aceste condiții geografice, geomorfologice, climatice, pedologice și biologice (de floră și faună) — deci ecologice — au facilitat într-o oarecare măsură locuirea zonei din neolitic pînă în epoca contemporană. Landschaftul, la prima vedere, pare mai puțin adecvat întemeierii așezărilor umane. Dar zonele umede (mlaștini, azi drenate desigur) sînt numai în cîmpia joasă și inundațiile (din piriuri sau din cele două riuri, Crișul Repede și Crișul Negru, sau din apa meteorică căzută în zonă) nu au afectat niciodată terasa cîmpiei înalte, pe care s-au ridicat așezările umane. Dimpotrivă, întregul sistem natural a permis și chiar a apărut mereu viața și belșugul acestor așezări. Zonă agricolă prin excelență, cu recolte bogate în anii secetoși și în cei ploioși (pe terasa cîmpiei înalte), ea a oferit condiții excelente și pentru creșterea vitelor și în timpul iernii a fost una dintre pășunile „de iernat” pentru turmele venite din satele din Munții Apuseni sau chiar din Mărginimea Sibiului.

În prezent, terenul ce se întinde la locul „Ier” se află împărțit în două mari tarlale. În stînga drumului Berechiu — Sinnicolau Român se află grădina C.A.P.-ului din sat. Cel din dreapta, în care s-a săpat un canal de drenaj, a fost destinat, în ultima vreme, culturilor cerealiere. Din acest motiv s-a efectuat o săpătură arheologică de salvare, care însă, e imperios necesar să devină un șantier arheologic permanent, pentru cercetarea și salvarea vestigiilor respective, la care ne vom referi succint și în acest raport.

II. SCURT ISTORIC PRIVIND DESCOPERIRILE ARHEOLOGICE DE LA SINNICOLAU ROMÂN

În anul 1884 a fost descoperit la Sinnicolau Român, în condiții necunoscute, un depozit de piese de bronz, pe care M. Rusu, în cunoscutul său studiu asupra depozitelor de bronzuri din Transilvania, publicat în 1963, îl încadra în grupa Uriu-Domănești (Br. D, sec. XIII, după H. Müller-Karpe)². Peste trei

¹ În județul Bihor există trei sate cu numele de Sinnicolau: Sinnicolau de Munte (com. Săcuieni), Sinnicolau Român (com. Cefa) și Sinnicolau de Beiuș (com. Soimi).

² M. Rusu, *Dacia*, N. S., 7, 1963, p. 117—210, în special p. 206 s.v.

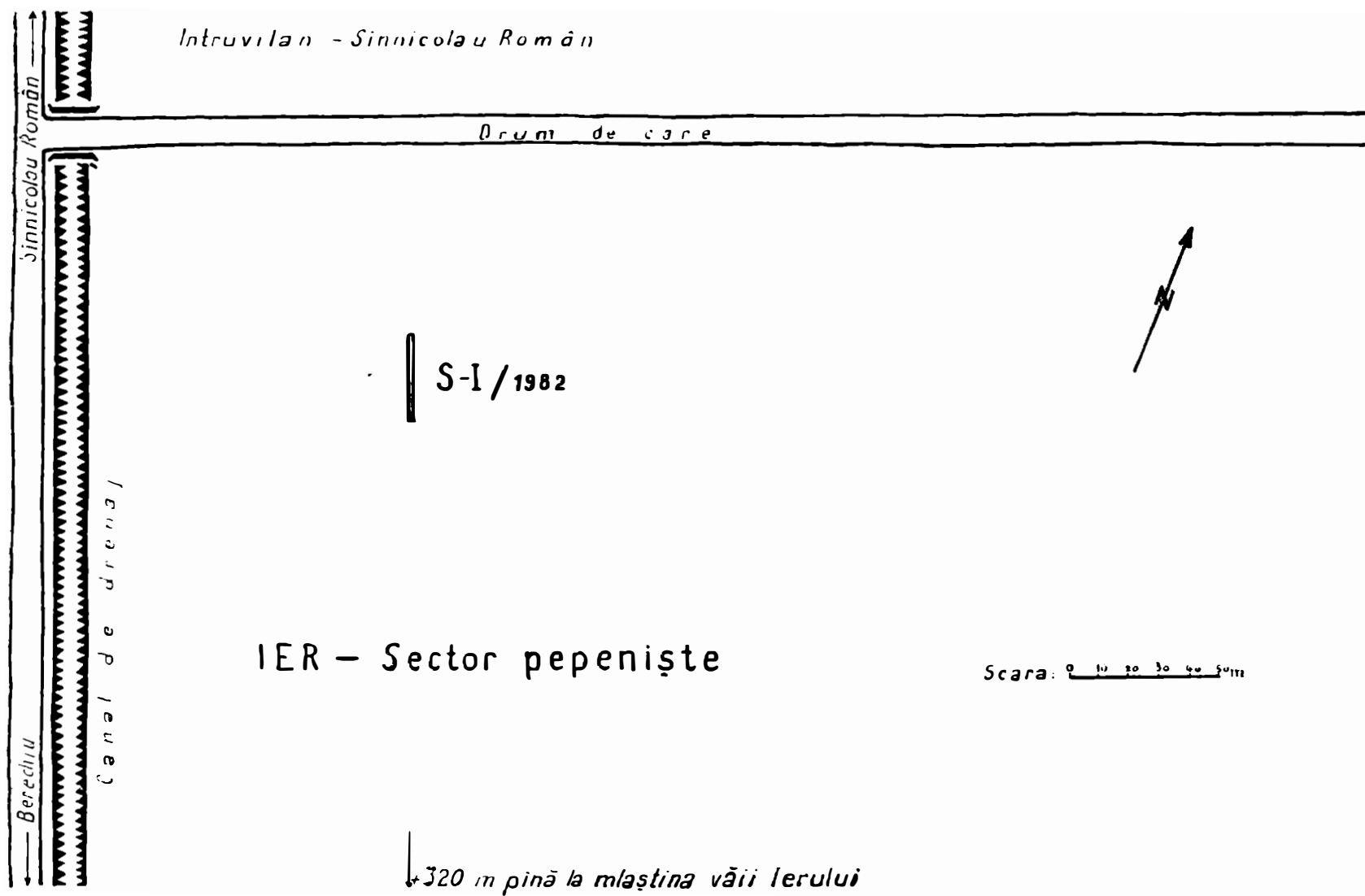

Fig. 1. Sinnicolaul Român-planul stațiunii (zona „Pepeniște” — grădina C.A.P.), ridicare topografică.

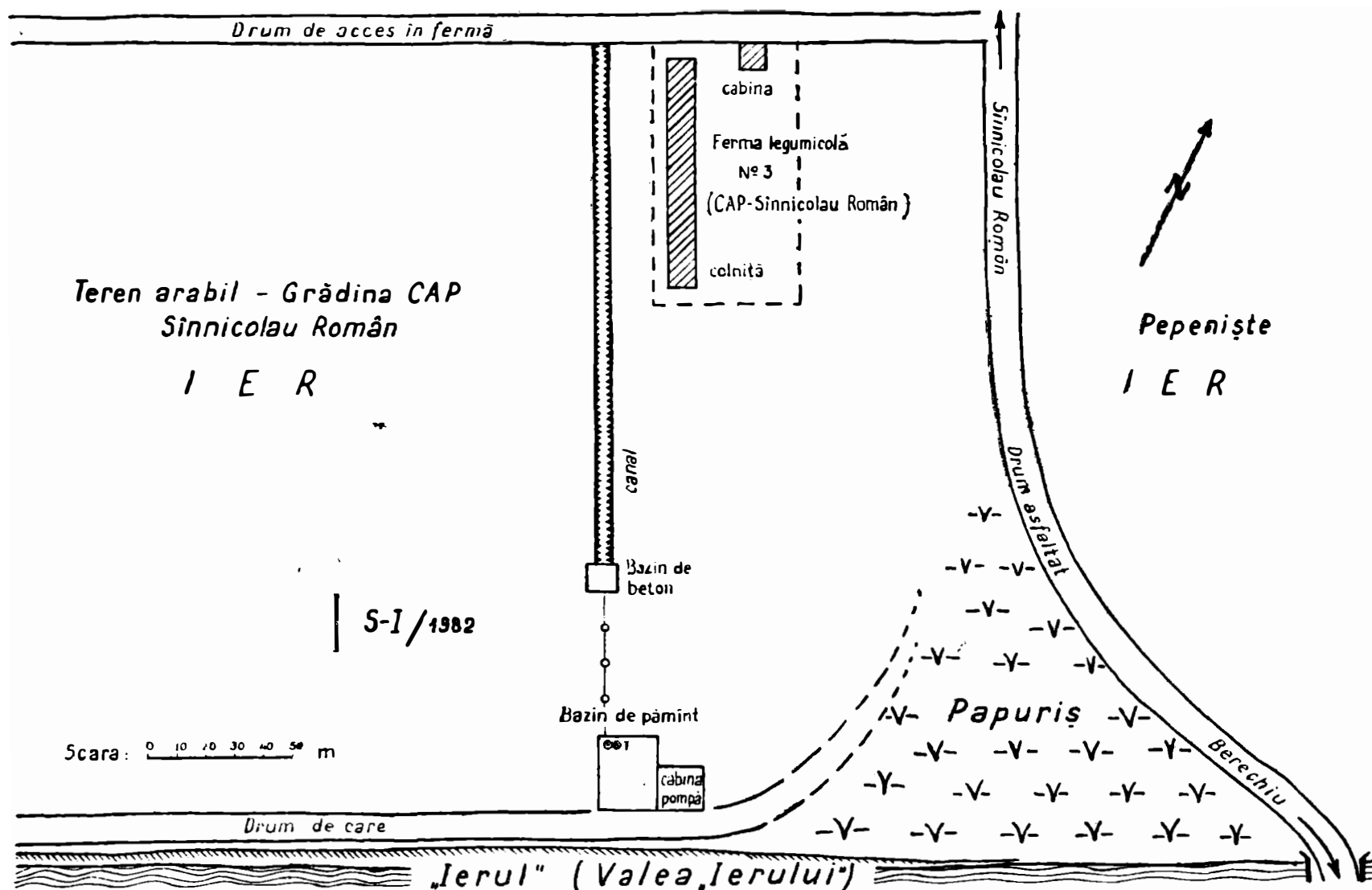

Fig. 2. Schișă de plan a săpăturilor de la punctul „Ier”.

ani, depozitul era republicat de D. Popescu și M. Rusu, arătându-se că unitatea depozitului nu este sigură, întrucât piesele au fost achiziționate la Muzeul din Oradea în două rânduri, în 1884 și 1888³.

Peste mai bine de un deceniu, în 1977, M. Petrescu-Dimbovița, în corpul său de depozite de bronzuri, înfățișează două depozite de bronzuri⁴.

Un al treilea (!) depozit a fost descoperit cândva în 1935 sau în anii dinainte. Se știe însă din actele păstrate în arhivele statului din Oradea că „La 28 octombrie 1935, de data aceasta cu aprobarea Comisiei monumentelor istorice pentru Transilvania, intră în patrimoniul Muzeului (e vorba de Muzeul Casei Naționale a județului Bihor din Oradea 1929 — 1940 n.n.S.D) depozitul găsit la Sinnicolau Român compus din obiecte de bronz, de piatră și o brățară de scoică” (?)⁵.

În prezent, în Muzeul Țării Crișurilor din Oradea se păstrează 10 piese ca provenind din depozitul de la Sinnicolau Român, cu următoarele numere de inventar 2071 — 2080, dintre care 8 sînt expuse în expoziția de bază (2071 — 2078) și două se păstrează în depozit (2079 — 2080). Din cele 10 piese, 8 corespund celor două depozite prezentate de M. Petrescu — Dimbovița (1 cu numerele 2072, 2074 — 2075, 2080 și 2 cu numerele 2076 — 2080, din care ultimul număr se repetă în amîndouă, deși un depozit e datat în Bronzul mijlociu, sec. XVI — XIV, și presupus ca achiziționat în 1884 și al doilea e datat în Bronz târziu și Hallstatt timpuriu, sec. XIII — VIII, probabil piesele achiziționate în 1884 ?) prezentate de noi mai sus⁶.

În lotul de piese, ca provenind de la Sinnicolau Român, ca depozit de aici, în inventarele Muzeului Țării Crișurilor mai există două piese de podoabă (pandantive ?) — inv. n. 2071

³ D. Popescu, M. Rusu, *Inventaria Arheologică*, 1, București, 1966; cf. și S. Junglaus, E. Sangmeister, M. Schroder, *Kupfer und Bronze*, Stuttgart, 1968, p. 260—261.

⁴ M. Petrescu-Dimbovița, *Depozitele de bronzuri din Romania*, București, 1977, p. 44 s.v. și p. 68—69, pl. 64/4—6.

⁵ I. Popovici, V. Maxim, în *Centenar Muzeul Oradea*, Oradea, 1972, p. 91: inventarul (peste 1000 piese ale Muzeului Casei Naționale), mai ales etnografie, numismatică, artă, dar și arheologie se pare că s-a pierdut în cursul celui de al doilea război mondial. Nu este exclus ca unele piese să fi ajuns la Muzeul vechi din Oradea, organizat după 1872 de Societatea de arheologie și istorie a jud. Bihor, care însă perioada interbelică a fost condus de reprezentanți ai Episcopiei Romano-Catolice din Oradea. Din acest motiv, în anul 1948, Muzeul a fost naționalizat, ca și alte instituții de acest tip, inventarele acestui muzeu intrînd în patrimoniul Muzeului Județean Bihor din Oradea, azi Muzeul Țării Crișurilor.

⁶ Menționăm că noi înșine am greșit, fără a ne ocupa special de acest depozit, luîndu-ne după registrul de inventar și fără a controla, crezînd că la Sinnicolau Român este un singur depozit de bronzuri, și că el a ajuns la muzeu în deceniile interbelice, să-l plasăm după M. Rusu în *Br. D.* v. S. Dumitrașcu, *Reperoriul monumentelor din județul Bihor*, Oradea, 1974, p. 67, s.v.; azi e limpede că cele 10 piese de la Muzeul Țării Crișurilor se compun din trei? loturi de piese, cele două depozite ? și piesele de podoabă.

și 2073 (cu numerele de marcaj 2233 și respectiv 2235). Ele ridică întrebarea dacă nu cumva sînt cele achiziționate de muzeu a doua oară, în 1888, sau dacă nu provin din depozitul descoperit în 1935.

În anul 1973 a fost achiziționat un tezaur de monede dacice⁷ (tipul Filip II), descoperit de săteni în anul 1972 cu ocazia săpării unor canale și a unor bazine de apă pentru irigații. Se pare că tezaurul⁸ a fost mai numeros (peste 100 de piese), dar o bună parte din ele s-au pierdut din neglijența și dezinteresul descoperitorilor. Tezaurul a fost datat în a doua jumătate a sec. II î.e.n.

Cu ocazia achiziționării tezaurului de la sătenii din Sinnicolau Român și cercetării locului descoperirii, în hotarul satului la „Ier”, au mai fost donate Muzeului două virfuri de lance de fier, amîndouă descoperite în același perimetru și s-a constatat că atît tezaurul cit și virfurile de lance au fost găsite în aria unei întinse așezări. Cioburile descoperite atunci la suprafața terenului indicau o așezare dacică de tip LaTène. Ulterior au mai fost adunate cioburi preistorice și din feudalismul timpuriu.

C. În hotarul Sinnicolaului Român, spre Roit, se află și vestigiile unei construcții feudale, de formă patrulateră, cu valuri și șanuri și cu elemente de zidărie, foarte probabil cetate a unui feudal local sau, mai degrabă, în castel cu elemente de fortificație. Sătenii oenumesc locul „Costeiu”, care, de asemenea, ur putea să indice o construcție feudală de dipul unui castel.

III. DESCRIEREA CERCETĂRIILOR ȘI SĂPĂTURILOR EFECTUATE

1. Înainte de începerea săpăturilor s-a executat o ridicare topografică⁹ a așezării de la „Ier” și s-au făcut mai multe periegheze pentru cunoașterea și delimitarea ariei unde la suprafață se distingeau, în sol, vestigii de natură antropogenă, prin pigmentarea solului și vestigii arheologice (cioburi, zgură, pietre etc.) scoase la suprafață de arăturile adînci și, mai ales, cu ocazia săpăturii canalelor de irigații și a bazinelor pentru apă.

2. Stațiunea arheologică de la locul „Ier” de la Sinnicolau Român se întinde pe terasa dreaptă a văii Ierului pe o lungime de 3,5 — 5 km de la vest de solariile actuale și pînă la ochiul izvoarelor de apă mezotermală spre est și are o lățime de 500 m — 1 km, între malul văii înmlăștinate a Ierului și intravilanul actual de la capătul sudic al satului Sinnicolau Român.

⁷ S. Dumitrașcu, Al. Sășianu, Crisia, 7, Oradea, 1977, p. 9—26.

⁸ Descoperirea tezaurului ne-a fost semnalată de prof. I. Gui cărui îi mulțumim și pe această cale.

⁹ Ridicarea topografică a fost efectuată de A. Hadnagy, de la Oficiul județean Bihor al P.C.N.

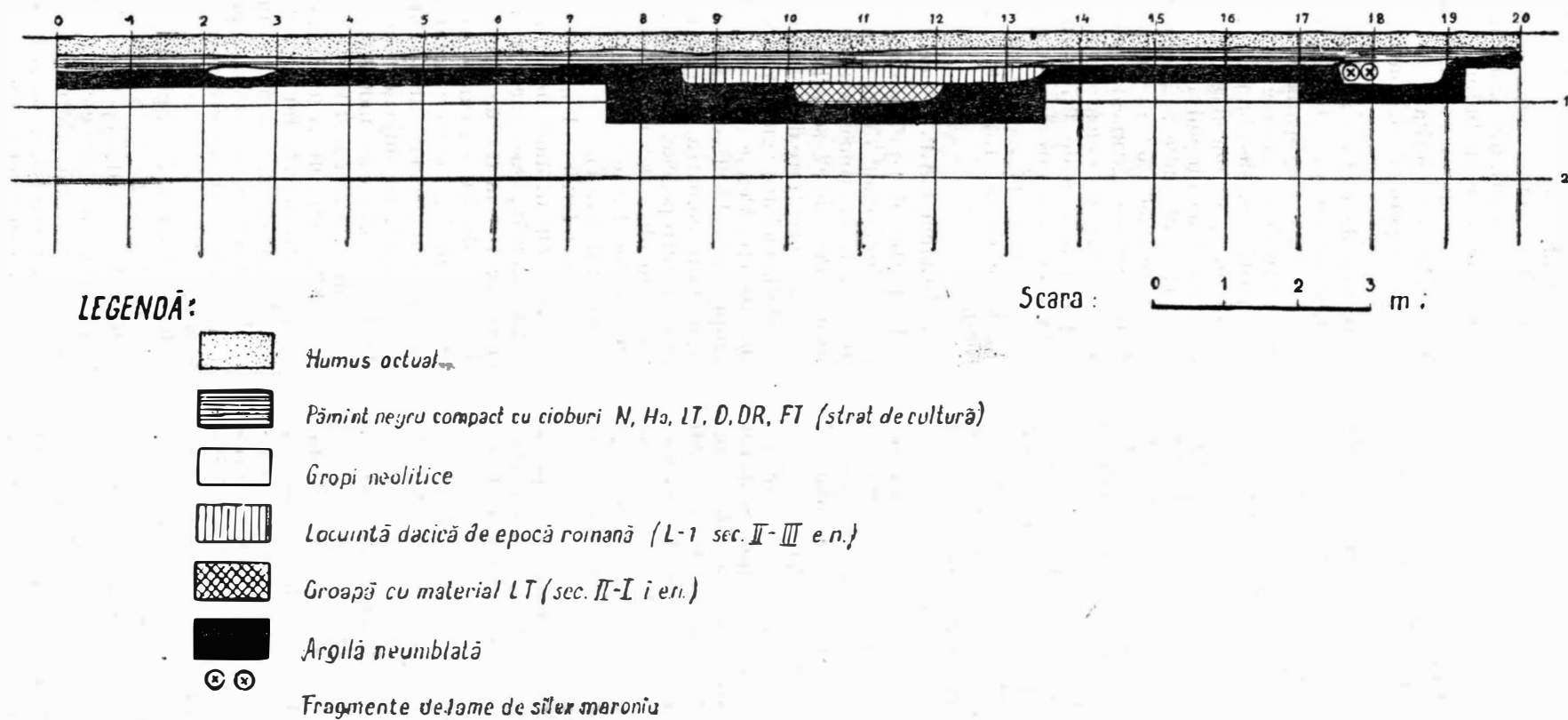

Fig. 3. Profile din săpătură, punctul „Pepeniște”.

Ea ocupă terenul actual al grădinii C.A.P. (ferma legumicolă „La solarii”), situat în stînga drumului Berechiu — Sinnicolau Român și terenul din dreapta acestui drum căruia sătenii îi spun Pepeniște.

3. Locul Grădina C.A.P.

Secțiunea I (20 × 1 m). Este orientată pe direcția N—S, paralelă cu drumul asfaltat Berechiu-Sinnicolau Român, cu capătul sudic la 90 m vest de bazinul de beton, cu care se termină canalul de pămînt pentru irigație, și la 110 m est de solariile C.A.P.-ului din Sinnicolau Român și la 60 m nord de marginea văii Ierului.

A. În stratul vegetal (0 — 0,25/0,30 m) au fost găsite, zdrobite de lucrările agricole, cioburi din diferite epoci istorice: neolitice, halstattiene (?), LaTène, dacice de epocă clasică, dacice de epocă romană, prefeudale și feudale timpurii. Multe dintre ele nu este exclus să fi fost transportate, în timpul lucrărilor de amenajare a sistemului de canale pentru irigații, de către grapele și diferitele mașini agricole, sau în timpul amenajării terenului pentru cultivarea intensivă a legumelor.

B. Sub stratul vegetal (0,25/0,30 — 0,50/0,60 m), s-a conturat un strat de pămînt negru închis (cernoziom) cu fragmente ceramice dacice de epocă romană, în care au fost antenate și cioburi neolitice, puternic corodate și cioburi dacice de epocă preromană.

Din acest strat de cultură, de la nivelul de 0,40/0,50 m, a apărut, în adîncime conturul unei locuințe, lungă (pe secțiune) de 5 m. Fundul ei se adîncește pînă la 0,75 — 0,80 m de la nivelul actual de călcare. În perimetrul locuinței (săpat în lungimea secțiunii pe suprafața de 5 m²), au fost descoperite fragmente ceramice dacice de epocă romană, constînd din următoarele categorii:

a). Fragmente lucrate cu mîna, din pastă poroasă, ornamentate cu briuri alveolare, provenind de la vase-borcan și un fragment de ceașcă dacică.

b). Fragmente lucrăle la roată rapidă, din pastă de culoare cenușie și cărămidie, provenind de la oale, străchini (castroane?), fructiere și chiupuri (cioburi groase de 2,5—3 cm).

c). Vatra locuinței suprapunea o groapă, căpăcîntă la rîndul ei cu o subțire lentilă de lut galben, depusă în urma ploilor din loessul adus de vînt sau pe alte căi, care separa fundul locuinței de gura gropii și delimita stratigrafic și, implicit, și cronologic cele două obiective arheologice. Groapa se adîncea de la nivelul de 0,76/0,80 m pînă la 1 — 1,20 m de la actuala suprafață de călcare, ce prezenta serioase denivelări (brazde de pămînt, răzoare etc.).

În suprafața gropii prinsă în secțiune (lată de 1 m), deci limitată, groapa nefiind degajată în întregime, au fost descoperite fragmente ceramice dacice datînd din sec. II — I î.e.n.

și celtice, de proveniență din stațiune sau de import din zonă.

a). Fragmentele ceramice dacice provin de la vase mai mari, din pastă fină lucrate cu mîna și ornamentate cu butoni, amintind încă factura permanentă a ceramicii din sec. III — II î.e.n. Marea majoritate sînt lucrate cu mîna, din pastă poroasă ornamentate cu briuri alveolare.

b). Cea de factură celtică constă din cîteva fragmente de vase borcan celtice cu pereții drepecți, baza îngropată, ornamentate cu striuri verticale și un fragment de castron lucrat din pastă cenușie-plumburie. Acestea au fost găsite în spre fundul gropii, în pămîntul negru-gălbui de umplutură.

În capătul sudic al secțiunii, într-o ușoară alveolăre (0,50/0,60 m) au fost descoperite cioburi neolitice „aruncate pachet” și două lame de silex de culoare gălbuie-maronic.

La adîncimea de 0,75 — 0,80 (cu excepția locuinței și a gropii) se pătrunde în lutul gălbui-virgin, pe alocuri cu gropi și deranjări moderne de la stilpii de beton sau parii de lemn.

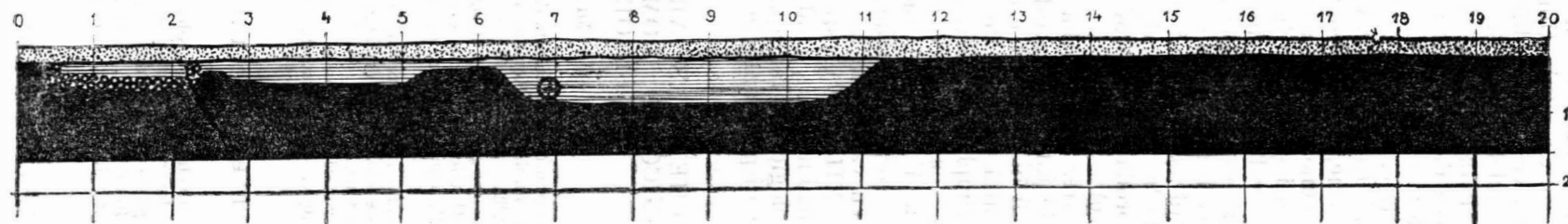
4. Grădina C.A.P. — Locul „Pepeniște”

În partea dreaptă a drumului asfaltat Berechiu-Sinnicolau Român, pe aceeași terasă a Ierului, în continuarea spre est a așezării, la locul „Pepeniște” se află o impresionantă și întinsă concentrare de vestigii arheologice, constînd din cioburi, zgură, pietre trecute prin foc, lut ars etc. Petele (probabil de la locuințe și gropi etc.) obiectivelor arheologice se disting ușor prin culoarea neagră a pămîntului cu resturi antropogene, în lutul argilos, ușor-nisipos al locului. Datorită acestor depuneri arheologice, locul este ușor bombat, ieșind în relief pe umărul terasei.

Secțiunea I (20 × 1 m). Orientată nord-sud, paralelă cu drumul asfaltat Berechiu-Sinnicolau Român, secțiunea se află cu capătul sudic la 100 m est de drumul asfaltat și la 35 m sud de drumul care duce din șosea, peste un pod de beton, spre hotarul de răsărit al satului Sinnicolau Român. Paralel cu drumul a fost săpat, cu mijloace mecanice, un canal de drenaj, din care motiv săparea secțiunii a împus înlăturarea lentilei de pămînt steril depusă peste stratul vegetal natural.

A. În stratul vegetal (0 — 0,25/0,30 m.) au fost descoperite fragmente ceramice prefeudale, feudale timpurii și feudale, puternic distruse de lucrările agricole efectuate cu mijloace mecanice.

B. La 0,50 m de capătul sudic al secțiunii, sub stratul vegetal, la adîncimea de 0,40 — 0,60 m, au fost descoperite resturile unui cup-tor, îngă care se contura alveolarea unei gropi (?) marcată printr-un pămînt negru pigmentat cu cenușă, cioburi și cu cărbuni, nu exclus o construcție din preajma cuptorului,

Scara: 0 1 2 3 m

LEGENDĂ:

Humus actual

Pământ negru-cenușiu cu arbori din FT și F [L1 (FT)]

Pământ ars (cuptor ?)

Argilă neumblată

Plăcuță de bronz

Fig. 4. Profile din săpătură, punctul „Peperiște”.

eventual chiar o încăpăre ce a avut instalația de încălzit (cuptorul) în exterior. Arc lungimea (cu cuptor cu tot) de 5,50 m și se adâncește până la 0,50 — 0,60 m. După alveola acestei construcții, în profilul secțiunii se conturează o gititură și apoi apare din nou alveola altei încăperi (între m 6 — 11), lungă de 5 m, care se adâncește până la 0,60 — 0,70 m. În partea de sud a sa (m 6 — 7), la adâncimea de 0,60 m, a fost găsită o plăcuță rotundă de bronz cu trei găuri pentru nituri. Întreaga înfățișare a profilului, cit și situația constată în timpul săpăturilor, indică în acest loc o locuință cu două încăperi, una din ele având cuptorul în exterior. Nu este exclus să avem de-a face cu două locuințe aflate una lângă alta sau construite succesiv, una după alta, la un interval nu prea mare de timp, căci, stratigrafic, în secțiune nu s-a putut constata nimic în această privință. Desigur la săparea lor în întregime se vor putea aduce și precizările de rigoare.

La 0,50 — 0,65 m se pătrunde în lutul galben-virgin.

În dreptul m 11, unde se sfârșește locuința, nu apare spre nord strat de cultură, resturile antropogene și cioburile au fost găsite numai în stratul vegetal, răspindite la suprafață în vechime și antrenate în sol sau aduse, la arat, din zona locuințelor, cu plugul și mai ales cu grapele.

Situația stratigrafică întilnită în acest loc indică astfel, cel puțin după datele obținute până acum, o așezare cu locuințe de suprafață.

Materialul arheologic descoperit. Surprinde, în primul rînd, cantitatea importantă de zgură, pămînt ars zgurificat, cioburi arse secundar ce ar putea să indice un atelier de fierar (?). Desigur, pînă la dezvelirea completă a vestigiilor, afirmația noastră rămîne numai o ipoteză de urmărit în cadrul viitoarelor cercetări arheologice.

Au fost descoperite mai multe piese de fier (lame de cuțit, o scoabă, o verigă (?) de la o cataramă, alte bucăți de obiecte din fier neidentificate și o plăcuță de bronz amintită mai sus.

Fragmente ceramice provin de la vase de factură medievală timpurie (sec. XI—XIII/XIV), în special buze de vase puternic profilate lucrate la roată, din pastă de culoare neagră sau cărămizie, citeva fragmente de buze de cazane de lut. Ele indică datarea locuințelor (sau locuinței?) în feudalismul timpuriu (sec. XI — XIII/XIV).

În stratul vegetal, s-au descoperit și fragmente ceramice feudale (sec. XIV — XV/XVI), între care amintim și ceramică cenușie, puternic arsă, zgrunțuroasă, care apare în așezările feudale din Bihor (nu exclus ceramică produsă de „oaspeți” și care cumpărată de la piață ajunge în așezările rurale).

Deși reduse, cercetările arheologice de la Sinnicolau Român, avînd caracter de salvare, au adus în circuitul științific date despre o stațiune cu vestigii din diferite epoci¹⁰, deci cu o locuire îndelungată. Sînt vestigii preistorice (neolitice hallstattiene), din epoca veche (La Tène, epoca dacică preromană, epoca romană), prefederalism (sec. IV, V — VI e.n.), feudalism timpuriu (sec. VII — IX, XI — XIII) și vestigii feudale (sec. XIV—XVI). Materialul arheologic, în sine, impune continuarea săpăturilor pentru a cunoaște mai adecvat situația internă a așezării și raporturile stratigrafice dintre diferitele niveluri de locuire. Sinnicolau Român se prezintă ca o stațiune arheologică cu mai multe niveluri de locuire, deci cu o locuire îndelungată așa cum mai cunoaștem în Crișana pe cele de la Biharea (săpături 1973 — 1984), de la Moroda (jud. Arad) și Unimăt (jud. Satu Mare).

Continuarea cercetărilor ar putea — și de aici marele interes al acestei stațiuni — eventual, stabili în ce raport cronologic și cultural-istoric se află tezaurul de monede dacice descoperit întimplător în așezare și nivelurile respective dacice sau daco-celtice preromane.

Pe de altă parte, datorită faptului că în așezare s-a locuit și înainte și după apariția nivelului cu cazane de lut (datat *grosso modo* sec. XI — XIII/XIV), este necesar să se stabilească, mai nuanțat, cînd anume, la ce orizont cronologic, își fac apariția și la ce nivel cronologic dispar cazanele de lut.

LES RECHERCHES ARCHÉOLOGIQUES DE SÎNNICOLAU ROMÂN, DÉP. DE BIHOR

RÉSUMÉ

L'auteur présente les résultats des fouilles archéologiques effectuées à Sinnicolau Român, comm. de Cefa, dép. de Bihor, en 1982.

Au lieu nommé „Ier” on a découvert des vestiges néolithiques, hallstattiens, La Tène, daces préromains, une habitation dace d'époque romaine, préféodale et du Haut Moyen Âge.

Au lieu nommé „Pepeniște” on a fait des recherches partielles sur une habitation du Haut Moyen Âge et sur les vestiges d'un four.

Certaines matériaux (scorie, cendre, pièces en métal) semblent indiquer dans la station la pratique de la forge.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Sinnicolau-Român: plan de la station (zone „Pepeniște”), lever topographique.

Fig. 2. Esquisse de plan des fouilles du point „Ier”.

Fig. 3. Profils des fouilles, le point „Pepeniște”.

Fig. 4. Profils des fouilles, le point „Pepeniște”.

¹⁰ Muzeul Țării Crișurilor, Inventar Nr. 11438--11452; a mai fost efectuată o perieghză în hotarul satului Berechlu, unde la locul „Cinepiști”, la sud de sat, a fost identificată o așezare feudală (sec. XIV—XVI).